

Prof. dr Marko Munjiza

OSNOVI KLINIČKE PSIHO PATOLOGIJE

Za zdravstvene radnike i saradnike sa osnovama iz medicinske psihologije i rečnikom najvažnijih pojmova iz psihopatologije i kliničke psihijatrije

Banja Luka, 2008.

PANEVROPSKI UNIVERZITET APEIRON
FAKULTET ZDRAVSTVENE NJEGE
BANJALUKA

OSNOVI KLINIČKE PSIHPATOLOGIJE

Autor:

Prof. dr Marko Munjiza

Recenzent:

- Prof. dr Ljubica Leposavić, Vanredni profesor Medicinskog fakulteta i Šef Katedre za posleddiplomsku nastavu iz Psihijatrije sa medicinskom psihologijom
- Prof. dr Petar Bokun, Neuropsihijatar i sudski veštak, Profesor iz socijalne antropologije etnopsihijatrije i Profesor Pravne medicine na Prvom fakultetu u Splitu.
- Prof. dr Petar Opalić, dipl. Sociolog i dr. med, Profesor Psihijatrijske sociologijementalnih poremećaja (Socijalne patologije) Filozofski fakultetu Univerziteta Beogradu i Institut za mentalno zdravlje Beograd

Izdavač:

Panevropski univerzitet "APEIRON"

Banja Luka

1. izdanje, godina 2008.

Odgovorno lice izdavača:

DARKO Uremović

Urednik:

JOVO Vojnović, prof.

Prelom:

Sanja Šaula

Štampa:

"ART-PRINT", Banja Luka,
p.o., grafika - dizajn - marketing
Banja Luka

Odgovorno lice štamparije:

VLADIMIRA Stijak- Ilisić

Tiraž 500 primjeraka

EDICIJA:

Medicinske bazične nauke – *Libra Medica Basis*
knj. 3

ISBN 978-99938-29-63-8

Sadržaj

Predgovor autora	11
OPŠTA PSIHOLOGIJA	15
(Znakovi i simptomi u psihijatriji)	15
1.DEFINICIJA PSIHOLOGIJE	15
1.1.Simptomi, znaci i "dođaj"	18
Poglavlje 1	
Uvodni deo	21
Poglavlje 2	
1. Kliničke naučne discipline	27
1.1.Psihodinamski koncept u psihopatologiji	28
1.2. Farmakoepidemiološki značaj u razvoju psihopatologije	29
2. Psihopatologija u kontekstu nekih teorija ličnosti	31
POREMEĆAJI VIŠIH KORTIKALNIH, KOGNITIVNI ILI SAZNAJNIH	33
PSIHIČKIH FUNKCIJA	33
Poglavlje 3	
I POREMEĆAJI OPAŽANJA, PERCEPCIJE	33
OŠTEĆENJA SENZORIJUMA	36
1. Promene u intenzitetu (hiperestezija i hipoestezija)	36
2. Promene u kvalitetu	37
3. Promene u prostornoj formi (dismegalopsija)	37
II. OBMANE SENZORIJUMA	39
(poremećaji opažanja u užem smislu)	39
1. Agnozije	39

2. Iluzije	42
3. Halucinacije	44
a) Definicije	44
b) Uzroci	46
c) Halucinacije vezane za pojedina čula	53
1. Čulo sluha:	53
2. Vizije	56
3. Miris	57
4. Ukus	57
5. Taktilne halucinacije ili halucinacije dodira	58
6. Bol i duboki osećaji	58
7. Vestibularne senzacije	59
8. Osećaj "prisustva"	59
d) Posebne vrste halucinacija	60
1) Funkcionalne halucinacije	60
2) Refleksne halucinacije	60
3) Ekstrakampine halucinacije	60
4) Autoskopija ili fantomska slika u ogledalu	60
e) Stav pacijenta prema halucinacijama	61
f) Osobine organskih halucinacija	62
g) Halucino geni sindromi	65
III. POREMEĆAJI DOŽIVLJAJA VREMENA	69

Poglavlje 4

POREMEĆAJI PAŽNJE, RASEJANOST	73
-------------------------------------	----

Poglavlje 5

POREMEĆAJI PAMĆENJA	79
I. OPŠTI UVOD	79
II. AMNEZIJE	81
1. Psihogene amnezije	81
a) Anksiozna amnezija	82

b) Katatimična amnezija	82
c) Histrionična ili dissocijativna amnezija	82
2. Organske amnezije	83
a) Akutna teška bolest mozga	83
b) Subakutna teška bolest mozga	84
c) Hronične teške bolesti mozga	84
III IZOBLIČENJE PAMĆENJA	86
1. Poremećaji prisećanja	86
a) Retrospektivna falsifikacija	86
b) Retrospektivne sumanutosti	88
c) Sumanuta sećanja	88
d) Konfabulacije	89
2. Poremećaji prepoznavanja	92
a) Dèjà vu i dèjà vècu	92
b) Pogrešna identifikacija	92

Poglavlje 6

4. POREMEĆAJI MIŠLJENJA, JEZIKA I GOVORA	95
I INTELIGENCIJA	95
II. RAZMIŠLJANJE	96
III. AUTISTIČNO RAZMIŠLJANJE	97
IV. KLASIFIKACIJA POREMEĆAJA RAZMIŠLJANJA	97
V. POREMEĆAJI TOKA MISLI	98
1. Poremećaji vremena	98
a) Nalet ideja, bujica ideja, ubrzan misaoni tok	98
b) Inhibicija ili retardacija razmišljanja, usporen misaoni tok	99
c) Lepljivost u mišljenju	100
2. Poremećaji kontinuiteta razmišljanja	100
a) Perseveracija i verbigeracija(verbalna stereotipija) ..	100
b) Blokada misli	101
VI. POREMEĆAJI POSEDOVANJA MISLI	103
1. Opsesije i kompulzivnosti	103

2. Rastrojstvo misli	105
VII SADRŽAJNI POREMEĆAJI MIŠLJANJA	106
1. Primarne sumanutosti.....	110
2. Sekundarne sumanutosti i sistematizacija.....	119
3. Sadržaj sumanutosti	120
a) Sumanutost proganjanja.....	121
b) Sumanutost ljubomore	122
c) Sumanutost o ljubavi, erotomanija	123
d) Grandiozne sumanute ideje.....	124
e) Sumanutost o bolesnom zdravlju.....	124
f) Sumanutost krivice	126
g) Nihilistične sumanutosti	126
h) Sumanutost o siromaštvu.....	127
g) religiozne sumanutosti.....	127
4. Realnost sumanutosti.....	129
VIII. POREMEĆAJI FORME RAZMIŠLJANJA.....	133
IX. POREMEĆAJI GOVORA.....	138
I. Poremećaji govora koji su uglavnom funkcionalni	146
a) Mucanje i zamuckivanje	146
b) Nemost.....	146
c) Pričanje mimo cilja i/ili svrh- verbigeracija »bolesno trabunjanje«	147
d) Neologizmi	148
a) Receptivna afazija	150
b) Srednje afazije	151
c) Ekspresivne afazije	151

Poglavlje 7

POREMEĆAJI INTELIGENCIJE.....	155
1. Konstitucionalne i /ili rano stečene anomalije inteligencije	156
2. Demencije	160

Poglavlje 8

POPROMEČAJI EMOCIJA, AFEKTA I.....	169
RASPOLOŽENJA.....	169
I DEFINICIJE.....	169
II. KLASIFIKACIJA EMOCIONALNIH POREMEČAJA..	180
1. Patološke emocionalne predispozicije	190
2. Patološke emotivne reakcije.....	191
3. Patološki izrazi emocija	194
4. Bolesni poremečaji emocija	195
5. Bolesni poremečaji emocionalnog izraza	199
KONATIVNE PSIHIČKE FUNKCIJE.....	205

Poglavlje 9

POREMEČAJ VOLJNONAGONSKIH FUNKCIJA.....	205
1. POREMEČAJI VOLJE I MOTORIKE.....	205
I. ALIJENACIJA MOTORNIH RADNJI.....	207
II. KLASIFIKACIJA MOTORNIH POREMEČAJA....	208
1.Poremečaji adaptivnih pokreta.....	209
a)Poremečaji ekspresivnih pokreta.....	209
b)Poremečaji reaktivnih pokreta.....	211
c)Poremečaji ciljno-usmerenih pokreta	212
2.Neadaptivni pokreti.....	214
a)Spontani pokreti.....	214
b)Pokreti podstaknuti patološkim pobudama, motivima	217
3. Motorni poremečaji govora u psihozama.....	222
a)Stav prema konverzaciji.....	223
b)Tok govor.....	223
c)Manirizmi i stereotipije.....	223
d)Perseveracija	224
e)Eholalija	224
4.Poremečaji položaja tela	225
5.Skup patoloških modela ponašanja	226

a)Modeli ponašanja koji nisu ciljno usmereni	226
b)Ciljno- usmereni patološki modeli ponašanja	232
6. Poremećaji delovanja	240
6.1.Oblici delovanja ili akcije	240

Poglavlje 10

2. POREMEĆAJI NAGONA.....	245
1.Kvantitativni poremećaji vitalnih nagona	247
a)Nagon za ishranom	247
b)Nagon za življenjem	248
c)Seksualni nagon	249
2.Kvalitativni poremećaji vitalnih nagona	251
a)Nagon za ishranom	251
b)Seksualni nagon	251
c)Poremećaji polnog identiteta i polne sklonosti-seksualno poremećena ličnost-parafilija	254
d) Poremećaji roditeljskog nagona.....	255
e)Poremećaji socijalnih nagona	255
 PRILOG.....	 257
 REČNIK VAŽNIJIH ZNAKOVA, SIMPTOMA I SINDROMA U PSIHOPATOLOGIJI I PSIHIJATRIJI*.....	 257

PREDGOVOR

Autor ovoga udžbenika potiče iz velike Beogradske psihijatrijske škole, koju su instituisali i u rang svetske promovisali sledbenici Bečkog nobelovca Wagner Jaurega i članovi Srpske Akademije nauka profesori Vladimir F. Vujić i Jovan D. Ristić.

Osnovno medicinsko i psihijatrijsko obrazovanje Dr Munjiza stekao je u Beogradu a potvrđivao i dograđivao u Londonu i Oksfordu. Izradi ovog udžbenika pristupio je u zrelim godinama na vrhuncu svoje profesorske karijere posle četrdeset godina praktičnog specijalističkog i nastavničkog rada na Medicinskom fakultetu u Beogradu.

Pred nama je po prvi put na ovim prostorima u ovoj vrsti udžbenika profesor Munjiza uspeo da sintetizuje na izvanredan način i u odmerenom obliku i obimu pristup svim bitnim oblastima savremene kliničke psihopatologije. Kroz 22 poglavlja data je sva materija koja pruža mogućnost studentima da se iz jednog izvora upoznaju sa teorijskim i praktičnim pristupima većini značajnih psihijatrijskih sindroma i simptoma. Posebna dobra strana ove knjige ogleda se u tome stoje svako poglavlje prikazano kroz prizmu klasične psihijatrije ne zapostavljajući moderna dinamska, bihejvioralna, neurofiziološka i sociodinamska stanovišta (gledišta).

U koncipiranju udžbenika Dr Munjiza je imao u vidu potrebu savremene edukacije kadrova kako bi se zdravstveni radnik osposobio da se što brže i što uspešnije uključi u tretman i moguću prevenciju različitih psihijatrijskih entiteta.

Autor se u ovoj knjizi zalaže za tzv. integrativni pristup u psihijatriji i moderan koncept ove discipline u koncept integrativne medicine. Na ovaj način su svi poremećaji sagledani i uzrocno-posledičnim odnosima povezani u primarne i sekundarne manifestacije narušenog mentalnog zdravlja pojedinca.

Priloženi tekst pruža solidnu osnovu za razumevanje složene dinamike čovekovog psihičkog života, za razlikovanje normalnog od patološkog, za ispravno dijagnosticiranje psihopatološkog, brzo pružanje adekvatne pomoći u lečenju i nezi obolelog, kao i za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja.

Zato ovaj udžbenik profesora Munjize preporučujem svima koji se tematski bave čovekom s mentalnim problemom na njegovoj svakoj etapi od zaštite, preko lečenja i rehabilitacije do apsolutnog povratka u socijalnu i porodičnu sredinu.

Sa puno poštovanja, iskrene pohvale i istinskog priznanja za uloženi trud, pokazano umeće i ostvarenje značajnog dela u oblasti srpske psihijatrije s posebnim zadovoljstvom pozdravljam dolazak odlične knjige u plejadu domaće bibliografije.

Prof.Dr Dimitrije P. Milovanović
emeritus neuropsihijatar Beograd

Predgovor autora

Prošlo je više od pola veka od kako je Vujić (Vujić V,1953) publikovao medicinsku psihologiju i psihopatologiju. Kasnije su brojni autori iz bivše Jugoslavije na srpsko-hrvatskom, slovenačkom i mekadedonskom jeziku dopunjavali i proširivali ovaj tekst (Stoiljković S,1975, Zec N,1963, Glaser J,1965, Radojičić B,1975, Vesel J,1987, Desimirović V,1997, Kaličanin P,1997, Nedanović M, 2004, Miličinski L. 1989, Čadlovski 2002 i drugi). Danas postoji veći broj i posebnih publikacija koji se odnose na posebne oblasti iz psihopatologije, kao npr. sudska, forenzička psihopatologija (Jeftić D, 1965, Kapamadžija B,1972, Hajduković Č, 1981, Krstić D,1986, Milić S, 2002, Leštarević S,2005 i dr.).Isto tako veliki je broj publikacija iz psihopatologije na drugim svetskim jezicima. Mnogi od njih navedeni su u sipsku korišćene i citirane literature. U udžbenicima i priručnicima za studente medicine, zdravstvene radnike i saradnike i druge profile stručnjaka u psihijatrijskom timu sve više se posvećuje pažnje psihopatologiji.

U promenjim uslovima života stvoreni su i novi oblici ljudske psihopatologije. Na nozološkom planu u stalnom su usponu brojni psihopatološki poremećaji. Granice oboljenja klasične medicine i fenomenoške psihopatologije u mnogome su postale fluidne, uske, drugačije kolorisane. Tipičnih bolesti je sve manje, nasuprot atipičim nejasno definisanim, neodredjenim stanjima, poremećajima i reakcijama. Danas je savremeni koncept kliničke psihijatrije uključujući i opštu i specijalnu psihopatologiju značajno proširen. Poslednjih decenija sve više se diskutuje o pridruženoj patologijit, tj. koomorbiditetu u simptomskoj i sindromskoj psihopatologiji. Uz raniji psihobiološki i psihodinamski koncept danas se u holističkom pristupu ovom problemu pristupa i sa sociodinamskog, neurofiziološkog, psihofiziološkog, psihodinamskog, neuroimuanig i neuroednokrinološkog aspekta. Ovde spadaju i novija saznanja iz medicinske psihologije i naročito Ego psihologije. Sve više se uvažavaju saznanja i drugih naučnih oblasti koji su od značaja za bolje razumevanje psihopatologije. To su pre svega stavovi psihijatrijske i medicinske sociologije u celini, zatim kultutne i socijalne antropologije i epidemiologije, preventivne psihijatrije i mentalne higijene i dr.

Psihopatologija sve više ima obeležja stručno-naučne discipline u psihijatrijskoj i psihološkoj medicini. Ona je sve više zasnovana ne samo na savremenim saznanjima dinamske psihologije, već i drugih bazičnih neurobioloških, bihevioralnih, neuropsiholoških, sociodinamskih i psihosocijalnih istraživanja. Imajući u vidu činjenicu da i danas postoje različiti pristupi i teorijske koncepcije u psihopatologiji, pri pisanju ovog teksta nastojali smo da on bude tako strukturisan da bar na određen način predstavlja jednu jedinstvenu celinu. S obzirom na različita uža stručna interesovanja pojedinih članova psihijatrijskih timova, isto tako smo nastojali da pojedine celine budu na određen način zaokružene. Nadamo se da smo na taj način postigli naš cilj da se tekst može koristiti kao celina ili neki njegovi pojedini delovi, npr. Detaljnije analiziranje pojedinih psiholoških procesa i /ili psihijčkih funkcija.. Bez obzira na užu stručnu orjentaciju i teorijski pristup pojedinih čitalaca, nastojali smo da ovaj pristup i ostvarimo. Ukoliko nam je to uspelo onda da nam predstavlja i veliku satisfakciju od samog početka rada na ovom rukopisu. Koliko smo u tome uspeli pokazat će vreme i čitaoci. Sve dobronamerne primedbe ćemo sa zadovoljstvom uvažiti u koliko dodje do eventualnog novog izdanja ovog teksta. S ovim ciljem je i data određena struktura teksta i pristup pojedinim oblastima psihopatologije.

Danas se podjednako posvećuje pažnja kako psihijatrijskim poremećajima i osobama koji pate od njih tako i unapredjenju i zaštiti mentalnog zdravlja celokupne populacije, posebno populacionih grupa koje su pod većim rizikom. To nas je i navelo na ideju da oblikujemo savremeniji tekst koji se odnosi na različite aspekte opšte, kliničke psihopatologije. U ovom tekstu nastojali smo da uvažimo dobro proverene stavove više starijih autora iz ove oblasti, zatim da u meri koliko je to bilo neophodno uvažimo neke stavove koji zagovaraju koncept dijagnostičke i/ili sindromske psihijatrije, tzv. simptomatološka psihopatologija.

U ovom tekstu nastojali smo da damo sintetički pristup ovoj materiji kroz sintezu klasične, simptomatološke, fenomenološke i dinamičke psihopatologije. Mi se više zalažemo za savremeniji pristup ovom problemu uvažavajući koncept integrativne psihijatrije i psihijatrijsku medicinu koji u sebe uključuje sve do sada afirmisane subspecijalnosti i relevantne oblasti u psihijatriji i mentalnog zdravlja

u celini. Stoga se nadamo da će naš koncept koga smo se držali u strukturiranju i oblikovanju ovog teksta biti korisniji svim profilima stručnjaka koji čine multidisciplinarni stručni tim u psihijatriji. Veći broj aktualnih činjenica iz medicinske psihologije i psihopatologije dat je u posebnom rečniku. Sam rečnik je relativno opširan i detaljniji je u odnosu na neke druge autore. U rečniku su korišćeni tekstovi starijih i novijih autora pošto se neki stari pojmovi još uvek koriste u kliničkoj praksi, a nema ih u novijim tekstovima. Kod mlađih autora nazale se i neki novi pojmovi koji nema kod ranijih autora. Neki pojmovi su detaljnije prikazani nego u drugim sličnim tekstovima sa cilje da se bolje razumeju i lakše shvate. Isto tako neki pojmovi se pojavljuju na više mesta, često pod drugim nazivom, da bi se oni bolje razmeli naročito u kontekstu nekih sindromskih poremećaja ili složenijih psihopatoloških stanja. Pri izradi rečnika nismo koristili leksička i semantička pravila, niti smo ulazili u semantičko poreklo pojedinih korišćenih psihopatoloških pojmova i termina. Nadamo se da će korisnici rečnika to razumeti. Takođe se, nadamo se da ćemo time olakšati bolje razumevanje celokupnog teksta ili koji bolje poznaju ovu materiju da se lakše podsete na ovu materiju.

S obzirom da smo se opredelili na odnos između simptoma i pristupa dijagnozi u psihijatriji u tekstu smo se osvrmuli na kraći prikaz savremenih klasifikacionih sistema u psihijatriji i odgovarajuća dijagnostička ispitivanja uključujući osvrt na prvi intervju i više faza u definisanju psihičkog statusa. Nadamo se da smo time postigli cilj da u jednom tekstu damo sveobuhvatan pristup svim potrebnim aspektima psihopatologije, značaja važnosti pojedinih simptoma i sindroma u psihijatriji i psihopatologiji. Imajući u vidu promenljivost patoplastike psihičkih poremećaja u relativno dužem vremenskom periodu, osavremenjivanje postojećih klasifikacija psihijatrijskih poremećaja i poremećaja ponašanja, novija saznanja o etiopatogenezi brojnih poremećaja, njihovo lečenje i prevenciju, ovim tekstom želili smo da olakšamo sve ove aktivnosti, naročito mogućnost pravovremene dijagnostike i započinjanja tretmana, kao i u boljem osmišljavanju različitih oblika specifičnih i nespecifičnih mera blagovremene prevencije, a time i potpunije zaštite i unapređenje mentalnog zdravlja populacije koje je danas pod mnogo većim rizikom nego ikada do sada u ljuskoj civilizaciji.

Ovaj tekst je nastao kao rezultat višegodišnjeg aktivnog učestovanja u svim oblicima teorijske, seminarske i praktične nastave na redovnim, dodiplomskim i poslediplomskim studijama na Medicinskom fakultetu u Beogradu i drugim obrazovnim institucijama. Posebno su veliki uticaj imala predavanje većem broju generacija na dvosmestralnoj nastavi iz specijalizacije iz neuropsihijatrije, psihijatrije, opšte i urgentne medicine, i iz medicinske psihologije, studenti Vše medicinske škole i dr. . To su pre svega predavanja o prvom intervju, psihičkom statusu, važnijim psihijatrijskim simptomima i sindromima u psihijatriji, primeni epidemiološkog metoda u psihijatriji i organizaciji psihijatrijske službe. U konačnom oblikovanju sadržaja ovog teksta korišćen veći broj autora. Nadamo se da su svi oni korektno inprepretirani ili citirani. I ovog puta svima njima izražavam veliku i nesebičnu zahvalnost .Nadamo se da će ova knjiga koristiti studentima na dodiplomskim i poslediplomskim (akademskim ili specijalstičkim studijama na svim biomedicinskim i fakultetima humanitarnih i društvenih nauka i posebno u Visokim medicinskim školama, Fakultetima za medicinski negu.

Beograd, Juna 2007. godine

Prof. dr Marko Munjiza